

**Հարավային Կովկասի քրիստոնեական ժառանգության «աղվանացման»
ռազմավարությունը. աշխարհաքաղաքական նպատակները և մեխանիզմները
ԱՌՎԱԿ կենտրոնի մեկնաբանությունը, 06.10.2026 թ.¹**

Անտրագիա

ԱՌՎԱԿ-ը վերլուծում է Ադրբեջանի պետական ռազմավարությունը՝ «աղվանական հիմնախնդիրների» առաջնության և Հարավային Կովկասում քրիստոնեական պատմամշակութային ժառանգության վերանայման ուղղությամբ: Քննարկվում են 2026 թ. աշնան առանցքային իրադարձությունները, որոնք նշանավորեցին Բաքվի հայեցակարգային անցումը Լեռնային Ղարաբաղի հուշարձանների յուրացումից դեպի Հայաստանի վրա միջազգային-դիվանագիտական ճնշում և հայկական ու վրացական սրբավայրերի նկատմամբ պահանջների ուղղակի առաջադրում: Հատուկ ուշադրություն է դարձվում «աղվանական անկախ եկեղեցու» վերստեղծման փորձերին, ուրիների էթնոսի գործիքավորմանը, ինչպես նաև նախագծի համակարգային խոցելիություններին՝ ներառյալ կանոնական հիմքի և իրական եկեղեցական հոգի բացակայությունը: Եզրակացվում է, որ «աղվանական հայեցակարգը» տարածաշրջանային փոխակերպության պայմաններում հանդես է գալիս որպես Երևանի և Թբիլիսիի վրա ռազմաքաղաքական ու հոգեբանական ազդեցության մեխանիզմ:

Բանալի բառեր. Կովկասյան Աղվանք, Հարավային Կովկաս, Ադրբեջան, Հայաստան, Վրաստան, «աղվանական նախագիծ», պատմամշակութային ժառանգություն, եկեղեցական ինքնավարություն, վերանայում, Գանձասար, Դադիվանք, Կուրմուխի, Դավիթ Գարեջի, ուրիներ, Հայ Առաքելական Եկեղեցի, Վրաց Ուղղափառ Եկեղեցի:

1. Ներածություն և «աղվանական նախագծի» արդիականացումը

Վերջին ամիսներին ծավալվող իրադարձություններն ակնհայտորեն ցույց են տալիս ադրբեջանական ղեկավարության լիակատար կենտրոնացումը, այսպես կոչված, «աղվանական հիմնախնդիր» առաջխաղացման վրա: Բաքուն ձգտում է այս հարցը դարձնել արդյունավետ քաղաքական լծակ Հարավային Կովկասում ուժերի հավասարակշռությունը վերաձևելու և սեփական տարածաշրջանային գերիշխանությունը վերջնականապես հաստատելու համար: Այդ նպատակով Ադրբեջանի իշխանությունների կողմից գործարկվել է «Կովկասյան Աղվանքի նյութական-մշակութային ժառանգության» ծավալուն գույքագրում, որի շրջանակներում արհեստականորեն հարմարեցվում են բացառապես հայկական և վրացական պատմամշակութային տարածքին պատկանող քրիստոնեական ճարտարապետության օբյեկտները:

Միևնույն ժամանակ, ադրբեջանական կողմը փութաջան աշխատանք է տանում գաղափարական և քաղաքական հիմքի կառուցման ուղղությամբ, որը կոչված է ապահովելու «աղվանական եկեղեցական ինքնավարության» վերստեղծումը: Բաքվի պատկերացմամբ՝ այդ կառույցը պետք է պաշտոնական ճանաչում ստանա համաշխարհային քրիստոնեական հանրության կողմից:

ԱՌՎԱԿ կենտրոնը բազմիցս անդրադարձել է ադրբեջանական իշխանությունների՝ ինչպես երկրի ներսում, այնպես էլ միջազգային մակարդակով կատարած քայլերի

¹ Նյութի բնօրինակը (ռուս.) հրապարակվել է մեր կայքէջում 05.10.2026 թ.:

վերլուծությանը, որոնք ուղղված են օրինականության հաղորդմանը պատմականորեն ժամանակավրեպ և հոգևոր-կանոնականորեն ձախողված այդ մտահղացմանը: Մասնավորապես, Կենտրոնի [«Բարուն ինքնավարություն է փնտրում «այլաձև-ուտիական եկեղեցու» համար»](#) (07.05.2025 թ.) և [«Բաքվի կողմից «Աղվանական նախագծի» հաստատության անցումը»](#) (20.02.2026 թ.) հետազոտական նյութերում մանրամասն ուսումնասիրվել են փոքրաթիվ ուտիական էթնոսի՝ ծավալուն քաղաքական փոխդասավորություններում օգտագործելու գործիքակազմը, ինչպես նաև համաշխարհային ազդեցիկ քրիստոնեական կենտրոններն (Վատիկան և Կոստանդնուպոլսի Տիեզերական պատրիարքարան) այս գործընթացի մեջ ներքաշելու փորձերը: Բացի այդ, Կենտրոնը կանխատեսել է այդ ջանքերի անխուսափելի սաստկացում Հայ Առաքելական Եկեղեցու և Հայաստանի Հանրապետության գործող իշխանության միջև հարաբերությունների բարդացման համապատկերում:

2. Միջազգային-դիվանագիտական հարձակում և ճնշում Հայաստանի վրա

ԱՌՎԱԿ-ի վերլուծական կանխատեսումների հիմնավորվածությունը հաստատվեց. 2026 թ. աշնանային իրադարձությունները նշանավորվեցին միջազգային-դիվանագիտական հունով *«աղվանական հիմնախնդրով»* ադրբեջանական նկրտումների տեղափոխմամբ, որն ուղեկցվեց Երևանի վրա ուղղակի ճնշումներով և կոշտ պահանջների ներկայացմամբ: Այս տեղեկատվական և քաղաքական հարձակման գագաթնակետային շրջանը սեպտեմբերն էր: Մասնավորապես, 12.09.2026 թ. Ադրբեջանի նախագահի աշխատակազմը և ԱԳՆ-ն նախաձեռնեցին դիվանագիտական առաքելությունների ղեկավարների և միջազգային կազմակերպությունների ներկայացուցիչների այց Լեռնային Ղարաբաղում գտնվող հին հայկական Գանձասար վանք: Հյուրերին ցուցադրվեցին, այսպես կոչված, *«ապացույցներ»* օբյեկտի ծագման մասին իբր տեղի ունեցած հայկական կեղծիքների վերաբերյալ՝ զուգահեռ հեռարձակելով պատումներ Կովկասյան Աղվանքի պատմամշակութային ժառանգության *«յուրացման»* և *«հայացման»* մասին:

Դրանից հետո՝ 22.09.2026 թ., Ադրբեջանի մշակութային ժառանգության պահպանության, զարգացման և վերականգնման պետական ծառայությունը հայտարարեց 2020 թ. նոյեմբերին արցախյան Դադիվանքից արտահանված մշակութային ժառանգության օբյեկտներն Ինտերպոլի տվյալների միջազգային բազայում ներառելու մասին: Գերատեսչության ղեկավար Սաբինա Հաջիևան հայտարարեց, որ տվյալ ընթացակարգը Բաքվի կողմից նախաձեռնվել է դեռևս 2025 թ.՝ ի պատասխան համալիրից որմնանկարների, խաչքարերի և զանգերի՝ որպես *«աղվանա-քրիստոնեական վավերական ավանդույթի»* տարրերի, հանվելու և, ադրբեջանական կողմի մատուցմամբ, Հայաստանի տարածք *«ապօրինի տարանցվելու»* փաստի: Հաջիևան ընդգծել է Բաքվի մտադրությունը՝ հետևողականորեն պաշտպանել այդ դիրքորոշումը բոլոր միջազգային կառույցներում և հասնել խնդրի համակարգային լուծմանը՝ պնդելով, որ պահանջները

ներառում են ոչ միայն Դադիվանքի արժեքները, այլև Ղարաբաղում Կովկասյան Աղվանքի պատմաճարտարապետական ժառանգության ողջ զանգվածը:

Բացի այդ, 2026 թ. սեպտեմբերի 28-ին՝ ՄԱԿ-ի Նյու Յորքի կենտրոնակայանում Գլխավոր խորհրդաժողովի 81-րդ նստաշրջանի ժամանակ, Բաքվի նախաձեռնող խումբը (ԲՆԽ) և «Վերադարձի իրավունք և ապագաղութացում» համաժողովի մասնակիցները համատեղ ուղերձ են հղել ՄԱԿ-ի հատուկ զեկուցողներին: Բացի «Արևմտյան Ադրբեջան» հայեցակարգի շրջանակներում ադրբեջանցիների վերադարձին աջակցելու կոչից, փաստաթուղթը ներառում է «Հայաստանի տարածքում մշակութային, կրոնական և պատմական ժառանգության», այդ թվում՝ «Կովկասյան Աղվանքի քրիստոնեական հուշարձանների» պաշտպանությունն ու պահպանումն ապահովելու պահանջը:

Դիտարկվող ժամանակահատվածում Ադրբեջանում տեղի են ունեցել ավելի քան 10 տարբեր համաժողովներ, սեմինարներ և հասարակական ձեռնարկներ՝ նվիրված «աղվանական հիմնախնդիրներին»: Նրանց առանցքային խնդիրներն էին Կովկասյան Աղվանքի քրիստոնեական (ինչպես նյութական, այնպես էլ ոչ նյութական) ժառանգության «հայացման» կասեցումը, ինչպես նաև հարավկովկասյան քրիստոնեության պատմության վերաբերյալ միջազգային ակադեմիական խոսույթի վերանայումը: Ադրբեջանցի կազմակերպիչների վարկածով՝ միջազգային հետազոտողները հայ հեղինակներից հետո խեղաթյուրում են պատմական գործընթացների պատկերը և հարթեցնում աղվանական եկեղեցու ծանրակշիռ ներդրումը տարածաշրջանի մշակութային-քաղաքակրթական հիմքի կայացման գործում:

Մասնավորապես, 2026 թ. սեպտեմբերի 22-ին Բաքվում, այսպես կոչված, «Արևմտյան Ադրբեջանի համայնք» (ԱԱՀ) կառույցի հիման վրա տեղի է ունեցել «Ժամանակակից Հայաստանի տարածքում Կովկասյան Աղվանքի մշակութային ժառանգության ուսումնասիրման աշխատանքային խմբի» ստեղծումը: Այս խմբի գործունեությունը կենտրոնացած է հայկական վանքերի, եկեղեցիների և մատուռների ուսումնասիրության վրա՝ արխիվային աղբյուրների համաձայն դրանց վիմագրության և ճարտարապետության պարտադիր ուսումնասիրմամբ, իսկ առանցքային խնդիր է հռչակվել «տարածաշրջանի բազմաշերտ կրոնամշակութային ժառանգության ընդգրկումն ադրբեջանցիների պատմության և մշակույթի համալրեքսպում»:

Այդ իրադարձության նախօրեին՝ 21.09.2026 թ., Բաքվում տեղի ունեցան Ադրբեջանի Միջազգային հարաբերությունների և բազմամշակութայնության վերլուծության կենտրոնի կողմից կազմակերպված միջոցառումներ՝ նվիրված «Կովկասյան Աղվանքի ժառանգությունն Ադրբեջանի պետականության պատմության մեջ» հիմնախնդրին: Քննարկումներին մասնակցում էին գիտնականներ, պետական մարմինների ներկայացուցիչներ, հասարակական գործիչներ և կրոնական առաջնորդներ: Իրենց ելույթներում նրանք համերաշխորեն քննադատել են հայկական կողմի և ՀԱԵ-ի «կովկասյան աղվանների պատմամշակութային ժառանգության յուրացման ու խեղաթյուրման դարավոր պրակտիկան»:

Մասնակիցները հայտարարեցին «պատմական արդարության» վերադարձի նախաձեռնության մեկնարկի մասին՝ ընդգծելով, որ աղվանական ժառանգության «վերականգնման» ծրագիրը պետք է տարածվի նաև անմիջապես Հայաստանի Հանրապետության սահմաններում գտնվող հուշարձանների վրա:

Բացի այդ, 23.09.2026 թ. Բաքվում տեղի է ունեցել Ադրբեջանի ոչ կառավարական կազմակերպությունների Ազգային համաժողովի կողմից կազմակերպված «Աղվանական ժառանգությունն Արևմտյան Ադրբեջանում» թեմայով սեմինարը: ԱՊԱ լրատվական գործակալության տվյալներով՝ միջոցառման աշխատանքներին մասնակցել են պատմաբաններ, հնագետներ, հասարակական գործիչներ և ՀԿ-ների ղեկավարներ: Կազմակերպիչներն ընդգծել են, որ հանդիպման առանցքային խնդիրը «պատմության ռազմավարական կարևոր հանգրվանի՝ Արևմտյան Ադրբեջանում Աղվանական քրիստոնեական ժառանգության լուսաբանումն է»: Ելույթների ընթացքում հնչեցին պնդումներ այն մասին, որ հայկական խոշորագույն հոգևոր կենտրոնները, ներառյալ Տաթևի, Գոշավանքի, Նորավանքի և Հառիճի վանքերն իրականում իրենցից ներկայացնում են աղվանական ճարտարապետության հուշարձաններ: Այդ հիմքով պնդվում էր, որ Բաքուն պարտավոր է հասնել «պատմական ճշմարտության վերականգնմանը» և ադրբեջանական ժողովրդին վերադարձնել «իր նախնյաց»՝ կովկասյան աղվանների ժառանգությունը: Սեմինարի ամփոփիչ թեզն էր «Կովկասյան Աղվանքի սեփականությունն Ադրբեջանի ազգային ծագման, մշակութային հիշողության և պետականության անքակտելի տարրն է» հայտարարությունը:

Նմանատիպ «տեղեկատվական-լուսավորչական» ձեռնարկներ են կազմակերպվել նաև ադրբեջանական շատ բուհերում: Դրանց պաշտոնական խնդիրն էր ուսանողությանն ու երիտասարդությանն ամբողջությամբ ընկղմել ադրբեջանական ժողովրդի պատմության մեջ, ինչպես նաև հանրահռչակել «հայկական եկեղեցու, գիտնականների և պետական գործիչների կողմից աղավաղված պատմական և քաղաքական արդարության վերածննդի» հայեցակարգը:

Հետևաբար, ադրբեջանական կողմը աննախադեպ փութաջանություն է ցուցաբերում «աղվանական հիմնախնդրի» առաջնության գործում՝ այն վերածելով իր պետական ռազմավարության առանցքային ուղեգծի: Ընթացիկ փուլի գլխավոր առանձնահատկությունն այն է, որ Բաքուն այդ արշավը դուրս է բերել նախկին շրջանակներից: Եթե նախկինում նրա գործողությունները հանգում էին առավելապես Լեռնային Ղարաբաղում վավերական հայկական քրիստոնեական ճարտարապետության կեղծ-աղվանացմանը, որտեղ 2020 և 2023 թվականների հարձակումներից հետո հայ բնակչության արտագաղթի արդյունքում պայմաններ առաջացան Արցախի հուշարձանների նկատմամբ անմիջական վերահսկողության հաստատման համար՝ հետագայում վերակառուցելով կամ վերացնելով այն օբյեկտները, որոնք հակասում են պաշտոնական «աղվանական հայեցակարգին», այժմ պահանջներն այլ ծավալներ են ստացել:

3. Վրացական ժառանգության նկատմամբ պահանջների ծավալում

Ադրբեջանական իշխանությունների կողմից ձևակերպված «Աղվանական ժառանգության համախմբման» դոկտրինն էապես ընդլայնել է բաց քաղաքական նկրտումների աշխարհագրությունը: «Աղվանական սյուժեն» վերափոխվեց. այն դուրս եկավ ներազգային ինքնության որոնման ձևաչափից ու վերածվեց միջազգային-տարածաշրջանային խնդրի՝ ընդգծված աշխարհաքաղաքական ենթատեքստով: Բաքվի պատումների ծավալումը ոչ միայն հատեց արցախյան մշակութային տարածքի սահմանները և նպատակադրեց վերանայել հայկական ժառանգությունը Հայաստանի Հանրապետության սահմաններում, այլև ընդգրկեց բուն վրացական պատմաքաղաքական ժառանգությունը:

2026 թ. սեպտեմբերին կրկին սրվեցին հարաբերությունները պաշտոնական Բաքվի և Վրաց Ուղղափառ Եկեղեցու (ՎՈԻԵ) միջև: Հերթական աղմուկի առիթ են հանդիսացել Վրաստանի պատրիարքարանի հետ չհամաձայնեցված «*հնագիտական պեղումները*» Կուրմուխի (Ադրբեջանի Կախի շրջան) Սուրբ Գեորգի եկեղեցու մոտ: Պաշտոնական Թբիլիսին տվյալ տաճարը և հարակից հողերը դիտարկում է որպես պատմական Վրացական Էրեթի (Սահինգիլ) երկրամասի մի մաս, որտեղ այսօր էլ ապրում է բնիկ վրաց բնակչությունը՝ ինգիլոյցիները: Մինչդեռ ադրբեջանական պատմական խոսույթներն այդ տարածաշրջանը վերագրում է Կովկասյան Աղվանքի ժառանգությանը, իսկ օբյեկտը՝ «*աղվանական եկեղեցուն*»: ՎՈԻԵ-ի ներկայացուցիչները հանդես են եկել Կուրմուխիում Ադրբեջանի ձեռնարկած «*վերականգնողական և հնագիտական աշխատանքների*» խիստ քննադատությամբ՝ հայտարարելով, որ տաճարի պատերի մոտ ծանր շինարարական տեխնիկայի կիրառումը սկզբունքորեն այլ խնդիրներ է հետապնդում:

Ի պատասխան ՎՈԻԵ-ի դեմարշի՝ Ադրբեջանի ԱԳՆ-ն հանդես է եկել կոշտ արձագանքով. ադրբեջանական կողմը վրացական Պատրիարքարանին մեղադրել է «Էրեթի» հնագույն տեղանվան հիշատակման հետ կապված թաքուն տարածքային նկրտումների մեջ: Բաքվի գերատեսչությունը վրաց հոգևորականներին կոչ է արել «*չկրկնել հայկական եկեղեցու սխալները*»՝ առանձնակի հայտարարելով, որ Ադրբեջանի սահմաններում գտնվող բոլոր պատմաճարտարապետական հուշարձանները նրա բացառիկ ազգային գանձն են կազմում:

Վրաստանի փորձագիտական հանրությունն ադրբեջանական կողմի հարձակումները գնահատել է որպես քողարկված սպառնալիք և պատմական վերանայման այն նույն լծակները գործի դնելու փորձ, որոնք նախկինում արդեն մշակվել էին հայկական Արցախում: Ըստ նրանց գնահատականների՝ Կուրմուխի շուրջ Բաքվի գործողությունները ենթակա են նույն տրամաբանությանը, ինչը կիրառվում է հայկական Լեռնային Ղարաբաղի հուշարձանների նկատմամբ (ներառյալ Գանձասարը, Դադիվանքը, Ամարասը, Ղազանչեցոց տաճարը և այլ քրիստոնեական սրբավայրեր): Այդ օբյեկտները հռչակելով աղվանական քրիստոնեության սեփականություն՝ Ադրբեջանն անցել է «*վերականգնման*» անցկացմանը, որն ուղղված է դրանց իրական պատմա-ճարտարապետական կերպարի խեղաթյուրմանն ու համահարթեցմանը:

Այս իրադարձությունները Բաքվի և Անկարայի նկատմամբ զիջումների երկարաժամկետ ռազմավարության սխալ լինելու և զսպվածության վերաբերյալ ակտիվ քննարկումներ են առաջ բերել Վրաստանի հանրային շրջանում և քաղաքական շրջանակներում: Նման մոտեցումը, նրա քննադատների կարծիքով, թույլ է տվել հարևան պետություններին ազատորեն մեկնաբանել պատմությունը և պահանջներ ներկայացնել վրացական քրիստոնեական ժառանգության նկատմամբ: Ընդ որում, քննարկումն անդրադառնում է ոչ միայն Վրաստանի կրոնական օբյեկտներին Ադրբեջանի Կախիի և Զաքաթալայի շրջաններում, այլև հենց Վրաստանի տարածքում գտնվող հուշարձաններին, ներառյալ Կախեթիի Սագարջոյի համայնքի Դավիթ Գարեջի խոշորագույն վանական համալիրը:

Արդեն ավելի քան 20 տարի Բաքուն կասկածի տակ է դնում Թբիլիսիի պատմական և վարչաքաղաքական իրավունքները Դավիթ Գարեջի վանական համալիրի և հարակից հողերի նկատմամբ: Այս ձգձգված տարածքային տարածայնությունների պատճառով վանքի տարածքում գտնվող բլուրների շղթայի գագաթների երկայնքով ենթադրվող սահմանագծման և սահմանազատման գործընթացն անորոշ ժամանակով մնում է սառեցված: Այնուամենայնիվ, չսպասելով միջկառավարական համատեղ հանձնաժողովների որոշումներին, ադրբեջանական կողմը միակողմանիորեն սահմանային անցակետեր և հենակետեր է տեղակայել համալիրի տարածքի ռազմավարական առումով շահավետ հատվածներում: Արդյունքում վրացի հոգևորականներն ու ուխտավորները զրկվել են Դավիթ Գարեջիի տաճար ու սրբավայրեր այցելելու հնարավորությունից, որոնց նկատմամբ Բաքուն սեփական պահանջներն է հայտնել:

Ազգային ինքնության և կրոնական արժեքների հարցերին սրտի թրթիռով վերաբերվող վրացական հանրությունում անշեղորեն աճում է վրդովմունքը երկրի ղեկավարության գործողությունների նկատմամբ: Քաղաքացիները դժգոհություն են հայտնում քաղաքական վերնախավներից, որոնք «Վարդերի հեղափոխության» ժամանակներից ի վեր Ադրբեջանի հետ իրավահավասարության և փոխադարձ փոխզիջման սկզբունքները ոտնահարող փոխգործակցության ձևաչափ են կառուցել:

Վրացական հանրության և քաղաքական միավորումների բազմաթիվ ներկայացուցիչների կարծիքով, որոնք հավատարիմ են քրիստոնեական ավանդապաշտության և վրացակենտրոնության սկզբունքներին, Թբիլիսիի պաշտոնական իշխանությունները երկար ժամանակ անտեսել են Վրաստանի մշակութային և պատմական ժառանգության նկատմամբ Բաքվի համակարգված հավակնությունների խնդիրը: Այս թողտվությունը, որ պայմանավորված է Ադրբեջանի տնտեսական ծավալմամբ և նրանից էներգետիկ կախվածությամբ, Բաքվի իշխանություններին թույլ տվեց ազատորեն առաջ մղել տարածաշրջանային պատմության խեղաթյուրված մեկնաբանությունը: Արդյունքում նման զսպվածությունը հանգեցրեց նրան, որ Ադրբեջանն աղվանական էթնոմշակութային ինքնության հարցը տեղափոխեց զուտ քաղաքական հուն՝ հիմք ձևավորելով վրացական ինքնիշխանության դեմ հնարավոր ոտնձգությունների համար: Նման սցենարը միանգամայն

հիմնավորված սպառնալիք է հասարակության ակտիվ հատվածի համար: Այս համապատկերում Վրաց Ուղղափառ Եկեղեցին մնում է միակ հաստատությունը, որն իրական դիմադրություն է ցույց տալիս ադրբեջանական ռազմավարությանը, սակայն նրան ակնհայտորեն պակասում են զսպման քաղաքական գործիքներն ու պաշարները: Ծանոթ, բայց ոչ պակաս հակասական իրավիճակ է առաջանում. մինչ Վրաց Պատրիարքարանն ուղիղ և անզիջում բանավեճի մեջ է մտնում Ադրբեջանի պետական և դիվանագիտական կառույցների հետ, Վրաստանի ղեկավարությունը ձեռնպահ է մնում կոշտ քայլերից՝ ակնհայտորեն վախենալով Բաքվի հետ ուղղակի առճակատման սցենարից:

4. Ստույգ պահի հաշվարկը և աշխարհաքաղաքական համատեքստը

Հետևապես, «աղվանական հիմնախնդիրների» շուրջ Բաքվի ակտիվացումը հասել է իր առավելագույնին: Կիրառելով խաբուսիկ մեթոդներ և գրագողություն՝ Ադրբեջանը համակարգված կերպով գույքագրում է իրականացնում և պահանջներ ներկայացնում տարածաշրջանի հնագույն քրիստոնեական մշակույթների նյութական ու հոգևոր հարստությունը «ժառանգելու» վերաբերյալ: Ընդ որում, Բաքվի հավակնությունների տարածական և ժամանակային շրջանակները հեռու են հարավկովկասյան փոքր թագավորության աշխարհաքաղաքական և պատմական սահմաններից, որն ավելի քան հազար տարի առաջ իսլամական ծավալապաշտ ճնշման ներքո սրընթաց զրկվել է ինքնիշխանությունից, էթնոմշակութային ինքնությունից և քաղաքակրթական ինքնատիպությունից:

Բաքվի ակտիվության ընթացիկ ծավալման ստույգ պահը հաշվարկված է բարձր ճշգրտությամբ: Արցախում հայկական պատմամշակութային և ճարտարապետական օբյեկտների «աղվանացման» պրակտիկան Ադրբեջանի իշխանություններին ցույց տվեց, որ վերազգային և միջազգային կառույցները սահմանափակվում են միայն պասիվ արձագանքով կամ ընդհանրապես չեն նկատում նման քայլերը: Միևնույն ժամանակ, համաշխարհային գիտական և ակադեմիական հանրությունը չունի գործուն հաստատութենական գործիքներ՝ պատմությունը կեղծելու և կեղծ գիտական հասկացությունների տարածման պետական քաղաքականությունն արգելափակելու համար:

Համոզվելով Լեռնային Ղարաբաղում հայկական քաղաքակրթական ժառանգության յուրացման համար սեփական անպատժելիության մեջ՝ Բաքուն ձգտում է նմանատիպ պրակտիկան տեղափոխել նաև ՀՀ սահմաններում գտնվող հայկական քրիստոնեական հուշարձանների վրա: Եթե հնարավոր չլինի ակնթարթորեն հաստատել այդ օբյեկտների նկատմամբ իրավունքները, ապա առաջին փուլի առանցքային խնդիրը դառնում է դրանց իբր «վիճելի» պատկանելության մասին թեզի գոնե արհեստական ներդրումը:

Բացի այդ, Բաքվի քաղաքականության ակտիվացման համար պահի ընտրության վրա անմիջականորեն ազդել է Հայ Առաքելական Եկեղեցու և Հայաստանի բարձրագույն ղեկավարության միջև առաջացած հարաբերությունների խոր ճգնաժամը: Հայտնվելով

երկրի ներսում հաստատութենական և քաղաքական լուրջ ճնշման ներքո, ինչպես նաև առանձին թեմերում կենտրոնախույս գործընթացների դիսկերի առջև, էջմիածնի կաթողիկոսարանը ստիպված է ուշադրությունը և պաշարները շեղել արտաքին սպառնալիքները դիմակայելուց: Բաքուն հաշվենկատորեն օգտվել է այդ գործոնից, թեև Հարավային Կովկասի քրիստոնեական մշակութային ժառանգության և, առաջին հերթին, հայկական հոգևոր-նյութական արժեքների «աղվանացման» ռազմավարությունն ադրբեջանական իշխանությունների կողմից մշակվում էր դեռևս Մայր Աթոռի շուրջ ներքին հակասություններն սկսվելուց շատ առաջ:

Միևնույն ժամանակ, Բաքվում ներկա պահը գնահատել են որպես առավել բարենպաստ Հարավային Կովկասում վրացական քրիստոնեական ժառանգության նկատմամբ նմանատիպ պահանջներ ներկայացնելու համար: Դա բացատրվում է օբյեկտիվ գործոններով. նորընտիր Կաթողիկոս Շիո III-ի դիրքն ու հայրապետական հեղինակությունը տակավին այնքան չեն ամրապնդվել, որ նա արդյունավետորեն դիմագրավի ադրբեջանական հարձակմանը: Արդյունքում ՎՌԻԵ-ի համար դժվար է ազդել Թբիլիսիի և Բաքվի միջև հարաբերությունների այնպիսի մոդելի ձևավորման վրա, որը թույլ կտար կարգավորել քրիստոնեական սրբավայրերի շուրջ ծագած վեճերը՝ առավելագույնս հաշվի առնելով Պատրիարքարանի շահերը և վրաց հավատացյալների տրամադրությունները:

Ավելի վաղ, 23.05.2026 թ. [նյութում](#) («Պատրիարքական իշխանության տարանցումը Վրաստանում. Իլյա II-ի ժառանգությունը և աշխարհաքաղաքական ճնշումը»), ԱՌՎԱԿ կենտրոնը մանրամասն վերլուծել է Վրաստանի նոր Կաթողիկոս-պատրիարքի վրա գործադրվող համալիր ճնշումը, որը կատարվում է ինչպես պետության ներսում, այնպես էլ առանցքային համաշխարհային դերակատարների կողմից: Միևնույն ժամանակ կանխատեսվում էր, որ Շիո III-ի համար լուրջ փորձություն կդառնա ադրբեջանա-վրացական սահմանին կրոնական համալիրների պատկանելության շուրջ միջպետական բարդ տարաձայնությունների կարգավորման անհրաժեշտությունը: Էրեթիի Սբ. Գեորգիի տաճարի շուրջ հետազոտական և վերականգնողական գործողությունների նմանակումը Բաքվի կողմից ցուցադրվել է որպես յուրահատուկ հետախուզություն մարտով. ադրբեջանական իշխանությունները ձգտում էին հաշվարկել վրաց Պատրիարքարանի և անձամբ նորընտիր հոգևոր առաջնորդի քայլերը, որպեսզի ձևավորեին իրենց «աղվանական հայեցակարգը» Թբիլիսիին պարտադրելու լավարկված ռազմավարությունը:

5. «Աղվանքի կաթողիկոսության» ստեղծման ծրագրերը

Ելնելով այս միտումներից՝ հարավկովկասյան քրիստոնեական ժառանգության «աղվանացման» արշավի շրջանակներում Բաքվի անխուսափելի հետագա գործողությունը կլինի, այսպես կոչված, «Աղվանքի կաթողիկոսության» ձևավորման փորձը: Ադրբեջանական կողմի մտադրություններն ամրապնդվում են երկրի ներսում ակտիվ հասարակական քննարկումներով, որոնք նվիրված են եկեղեցական ինքնավարության իբր

«վերակենդանացմանը», որը, Բաքվի վարկածով, հայերի կողմից վերացվել է Ռուսական կայսրության աջակցությամբ: Օրինակ, «Կովկասյան Աղվանքի Ժառանգությունն Ադրբեջանի պետականության պատմության մեջ» թեմայով միջազգային հարաբերությունների և բազմամշակութայնության վերլուծության կենտրոնի վերը նշված միջոցառման ժամանակ ԳԱԱ պատմության և ազգաբանության ինստիտուտի ամբիոնի վարիչ, պ.գ.դ. Ռամիլ Աղանն իր զեկույցում ուղղակիորեն հայտարարել է, թե «Կովկասյան Աղվանքում կաթողիկոսության ձևավորումը կարևոր հարցերից մեկն է»:

Ավելի վաղ ԱՌՎԱԿ-ի հրապարակումներում արդեն դիտարկվում էին Բաքվի ջանքերը՝ Աղվանքի կաթողիկոսության «վերստեղծման» նախագիծն օրինականացնելու ուղղությամբ: Ղարաբաղյան հակամարտության ուժային լուծումից հետո ադրբեջանական կողմը համակարգված կերպով ձգտում է համաշխարհային քրիստոնեության առանցքային կենտրոններից մեկից ստանալ վճռորոշ հրովարտակը, քանզի այդ քայլը պարտադիր կանոնական պահանջ է: Ըստ ադրբեջանական աղբյուրների՝ Բաքուն բանակցություններ է վարել Կոստանդնուպոլսի Տիեզերական պատրիարքարանի (Ֆանար) հետ և սերտ երկխոսություն հաստատել Վատիկանի հետ՝ հույս ունենալով նրանց աջակցությունը «նոր գահի» ճանաչման հարցում: Այդ օրակարգի շուրջ գաղտնի շփումները շարունակվում են մինչ օրս: Ընդ որում, չի կարելի բացառել ադրբեջանական կողմի որոշակի առաջխաղացումը, ինչը մասամբ բացատրում է Ադրբեջանում «աղվանական հիմնախնդրի» նկատմամբ ուշադրության վերջին աճը:

6. Համակարգային խոցելիությունները և կանոնական սնանկությունը

Չնայած Հայաստանի և Վրաստանի նկատմամբ ճնշում գործադրող «աղվանական թեմատիկայի» արհեստական ներարկմանը և գիտապատմական կեղծիքների համակարգված առաջմղման գործում Բաքվի ակնհայտ հաջողություններին, պետական այս ռազմավարությունը պարունակում է սկզբունքային բնույթի խոցելի տարրեր:

Առաջին հերթին խոսքը վերաբերում է անհրաժեշտ հոտի փաստացի բացակայությանը, որի հիման վրա և հանուն որի պետք է կառուցվեր աղվանական եկեղեցական ինքնավարության գաղափարը: Ադրբեջանում բնակվող քրիստոնյա ուտիական բնակչությունը, որը դիտարկվում է որպես հին Կովկասյան Աղվանքի բազմաթիվ ցեղերից մեկի ժառանգորդը, չի կարող նման հիմք ծառայել ոչ իր թվաքանակով, ոչ էլ որակական կազմով:

Նիժ գյուղում, որն Ադրբեջանի միակ հոծ բնակավայրն է ուտիների համար, ապրում է ոչ ավելի, քան 3000 մարդ: Նախկինում նրանք հետևում էին ՀԱԵ-ի կանոններին, սակայն պետական կոշտ ճնշման և ադրբեջանական շովինիզմի ազդեցության ներքո ստիպված էին հեռանալ այդ ավանդույթից: Այսօր նրանց կրոնական պրակտիկան, ըստ էության, կրճատվել է քրիստոնեական հավատքի առավելապես խորհրդանշական և էթնիկ հատկանիշների հիմքի վրա: Մոտ 4000 էթնիկ ուտիներ ապրում են Բաքվում և

Ապշերոնում, ևս մոտ 10,000-ը՝ ՌԴ-ում, սակայն այդ խմբերը ենթակա են արագ ծուլման և գործնականում կորցրել են լեզվական, մշակութային և հոգևոր կապն իրենց արմատների հետ: Գտնվելով լիակատար անհետացման եզրին՝ ուտիների էթնոսն անհամաչափ թույլ «հոյ» է ներկայանում նման ծավալուն կառույցի համար, որն Ադրբեջանը փորձում է հիմնավորել յուրացված հայկական և վրացական հոգևոր ժառանգության վրա:

Բաքվի նախաձեռնության գլխավոր խոցելի տեղը կայանում է եկեղեցական դարավոր ավանդույթների խախտման մեջ, ինչը հարցականի տակ է դնում Տիեզերական եկեղեցու կողմից նման պահանջների ընդունման հնարավորությունը: Հակառակ ադրբեջանական քարոզչության պնդումներին, պատմական աղվանական եկեղեցին չունի առանձին ազգային իսկություն և գտնվում էր Հայ Առաքելական Եկեղեցու կանոնական դաշտում: Դա էականորեն դժվարացնում է ինքնավարության մասին հրովարտակի ստացումը առաջատար քրիստոնեական՝ ինչպես հույն ուղղափառ, այնպես էլ լատինա-կաթոլիկ կենտրոններից: Եվ չնայած Բաքվի համար կարող են երկրորդական թվալ «աղվանական եկեղեցու» կանոնական օրինականության հարցերը, ավանդույթների հենց այդ անտեսումը կարող է հանգեցնել նախագծի վերջնական մերժմանը քրիստոնեական աշխարհի զգալի մասի կողմից:

Ադրբեջանի համար ևս մեկ էական խնդիր է մնում Արցախում և հարակից տարածքներում հայկական մշակութային-կրոնական ժառանգության «աղվանացման» քաղաքականության հակասական բնույթը: Մի կողմից՝ պաշտոնական Բաքուն քրիստոնեական սրբավայրերը հրապարակալ հայտարարում է որպես իր ժառանգությունը, մյուս կողմից՝ ոչնչացնում է մի շարք օբյեկտներ կամ վերացնում դրանց վրա ամրացված խաչերն ու քրիստոնեական այլ խորհրդանիշները: Գործողությունների նման անհամատեղելիությունը բացահայտում է այդ ոլորտում մտածված պետական գծի բացակայությունը և հստակ մատնանշում Բաքվի ողջ նախաձեռնության քաղաքական ենթատեքստը: Աշխարհաքաղաքական այս խաղի շրջանակներում «աղվանական ինքնությունը» բացառապես հանդես է գալիս որպես հարևան երկրների վրա ճնշման լծակ, իսկ ուտիների մարող էթնոսը դառնում է գործարկված ծրագրի պատանդ:

7. Եզրակացություն

Ամփոփելով, կարելի է եզրակացնել, որ Հարավային Կովկասի քրիստոնեական ժառանգությունն «աղվանացնելու» ադրբեջանական ղեկավարության ռազմավարությունն իրենից ներկայացնում է որպես բացահայտ աշխարհաքաղաքական արկածախնդրություն: Այնուամենայնիվ, Բաքվում, ըստ երևույթին, հաշիվ են տալիս սրբավայրերի փաստացի օտարման, եկեղեցական ինքնավարության հոչակման և Հայաստանի ու Վրաստանի ինքնիշխանության նկատմամբ հավակնությունների իրավական ամրագրման ցածր իրատեսության մասին: Հաշվարկը հիմնված է այն բանի վրա, որ այս թեմայի շուրջ ծավալվող քարոզչական արշավն ինքնին դառնում է հարևան երկրների վրա հոգեբանական և քաղաքական ազդեցության գործուն մեխանիզմ: Անկախ «աղվանական նախագծի» հետագա

ճակատագրից, ադրբեջանական իշխանություններն արդեն հավաստիացել են հասարակական-քաղաքական եղանակի և Ադրբեջանի հետ իրենց հարաբերությունների համատեքստում Հայաստանի ու Վրաստանի իշխանությունների գործողությունների վրա ճնշման այս լծակի արդյունավետության մեջ: